

BIULETYN PRZEWODNICKI

65⁹⁰

zw pttk wrocławek

Rośliny chronione i inne osobliwości florystyczne Gostynińsko - Wrocławskiego Parku Krajobrazowego

część 3,4;5

Piuskwica europejska

/Osmorhiza europaea/

Należy do rodziny jaskrowatych. Rośnie w widnych, umiarkowanie suchych lasach liściastych, głównie dębowych. Osiągać może wysokość 1,5 m. Posiada zielonkawe kwiaty zebrane w duże, groniaste kwiatostany. Kwitnie w lecie. Na Kujawach jest rośliną bardzo rzadką. W Parku ochroniona została w okolicach Łąka. Objęta jest całkowitą ochroną.

Orlik pospolity

/Aquilegia vulgaris/

Należy do rodziny jaskrowatych. Jest rośliną wysoką o okazałych, fioletowych kwiatkach z ostrogami. Kwitnie wiosną wczesnym latem. Rośnie również w widnych lasach liściastych okolic Łąka. Jest także gatunkiem całkowicie chronionym.

Sasanka otwarta

/Pulsatilla patens/

Te kolejny przedstawiciel rodziny jaskrowatych. Kwitnie w okresie wczesnej wiosny. Kwiaty barwy niebieskofioletowej osiągają średnicę kilku centymetrów. Liście są dość sztywne, po przekwitnięciu pozostają aż do zimy. Sasankę otwartą spotkać można rzadko na skrajach borów sosnowych i sosnowo-igłowych. Jest rośliną chronioną całkowicie.

Sasanka łąkowa

/Pulsatilla patens/

Jest mniej okazała od sasanki otwartej. Posiada kwiaty mniejsze, o stulonych płatkach, barwy znacznie jaśniejszej. Od poprzedniego gatunku różni się też kształtem liści. Nie rośnie na łąkach - jak mogłaby sugerować nazwa - lecz również na skrajach borów sosnowych, w miejscach piaszczystych, widnych i suchych. Na terenie Parku jest częściej spotykana niż gatunek poprzedni. Również podlega całkowitej ochronie.

Grzybienie białe

/Nymphaea alba/

Zwane są również liliami wodnymi i należą do rodziny grzybieniovatych. Występują w jeziorach. Z bardzo grubego kłosa pełzającego na dnie wyrastają pojedynczo liście i kwiaty, pływające na powierzchni wody. Szczególną uwagę zwracają wyjątkowo piękne, duże, słabo pachnące, białe kwiaty, ze skupieniem licznych, żółtych pręcików w środku. W niektórych jeziorach rodnie podobny gatunek - GRZYBIENIE PÓZNOCE /*Nymphaea candida*/, różniący się szerokością nitek pręcików i nerwicą nasadowej części liścia. Grzybienie nie wolno brzywać, znajdują się pod ochroną częściową.

Grązeł żółty

/Nuphar luteum/

Przedstawiciel rodziny grzybieniovatych. Rośnie w wodach stojących /jeziorach, dołach potorfowych/ i nawet wolno płynących. Posiada silnie pachnące, nieco mniejsze od grzybienia białego, żółte kwiaty. Liście - w odróżnieniu od grzybienia - są słabiej unerwione, nie ma połączeń nerwów przy brzegu blaszki liściowej. Grązeł żółty podlega całkowitej ochronie.

Kokorycz pusta

/Corydalis cava/

Wiosnowiosenny geofit z rodziny makuwaty, posiadający charakterystyczną, pustą w środku bulwę. Kwitnie w kwietniu i na początku maja, później usycha całkowicie. Kwiaty fioletowe lub białawe, opatrzone ostrogą, skupione są w grona. Roślina dochodzi do 30 cm wysokości. Jest gatunkiem rzadkim na Kujawach. W Parku występuje obficie w kilku bardziej wyniesionych miejscach kompleksu olszyn między Kłotnem a Gozienem Nowym.

Rosiczka okrągłolistna

/Drosera rotundifolia/

Jest znana roślina owadożerna z rodziny rosiczkowatych. Nie posiada jednak dużych rozmiarów - liście mają średnicę ok. 1 cm, a kwitnący pęd wysokość 10 - 20 cm. Liście pokryte są czczwo-

Fluskwica
europejska

Orlik pospolity

Sasanka otwarta

Sasanka lekowa

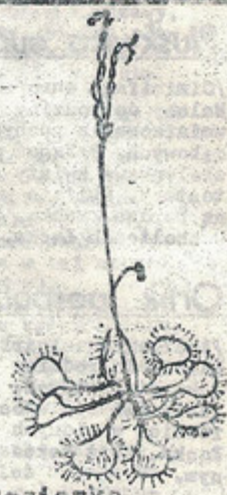
Grzybień biały

Grażek zółty

Kokorycz
pusta

Rosiczka
okrągłolistna

Rosiczka
długolistna

Rojnik pospolity

Porzeczka czarna

Jarzab szwedzki

nowymi włoskami gruczołowymi, posiadającymi właściwość "trawienia" przyklejonych owadów. Rosiczka okrągłolistna znana jest z kilku stanowisk na terenie Parku. Rośnie na torfowiskach przejściowych - średnio zasobnych w składniki odżywcze. Podlega całkowitej ochronie.

Rosiczka długolistna

/Drosera anglica/
Drugi, znacznie rzadszy w Polsce gatunek rosiczki, stwierdzony został nad jeziorem Sendeń. Różni się ona od poprzedniego gatunku wydłużonym kształtem liści oraz wymaganiami siedliskowymi - zwykle rośnie w bardziej podmokłych partiach torfowisk przejściowych. Również objęta jest ochroną.

Rojnik pospolity

/Sempervivum soboliferum/
Należy do rodziny gruboszowatych, której przedstawiciele posiadają ważną cechę przystosowania do bytowania w siedliskach suchych - grube liście z tzw. mięszkiem wodnym. Rojnik tworzy różyczki liści o średnicy do 5 cm. Pędy z bladeńkami i kwiatami mogą osiągać wysokość 25 centymetrów. Rojnik znany jest z kilku stanowisk na terenie Parku. Rośnie na wydmach, zwykle w brzożnych partiach borów sosnowych. Objęty jest ochroną całkowitą.

Porzeczka czarna

/Ribes nigrum/
Należy do rodziny skalnicowatych. Jest rośliną nie tylko uprawną, lecz dziko rosnącą na terenie naszego kraju. Krzewy porzeczki czarnej spotyka się w bagiennych lasach olszowych /tzw. olsach/, rzadziej w łęgach jesionowo-olszowych i bliższym poziomie wody. Na terenie Parku występuje w wielu miejscach. Należy obecnie do roślin częściowo chronionych.

Jarząb szwedzki

/Sorbus intermedia/
Jest przedstawicielem rodziny różowatych. Występuje w lasach na Pomorzu jako drzewo lub krzew. Na terenie Parku spotyka się ten gatunek jarząbiny jedynie w postaci młodych okazów, zawlekanych zapewne przez ptaki. Jarząb szwedzki posiada charakterystyczne, spodem kutnerowate liście. Należy do roślin chronionych całkowicie.

Koniczyna łubinowata

/Trifolium lupinaster/
Bardzo rzadki w Polsce przedstawiciel rodziny motylkowatych. Charakterystyczną cechą tej rośliny jest posiadanie liści pięciolistkowych, a nie trójlistkowych, jak wszystkie inne koniczyny. Brzeg liścików jest bardzo drobno piłkowany. Kwiaty mają kolor różowopurpurowy. Koniczyna łubinowata rośnie na terenie Parku w widnych borach sosnowych i mieszanych oraz dąbrowach, zwykle w ich brzożnych partiach. Nie jest tu gatunkiem bardzo rzadkim.

Wawrzynek wilczełyko

/Daphne mezereum/
Niski krzew z rodziny wawrzynkowatych. Kwitnie wczesną wiosną, przed ulistnieniem. Kwiaty barwy różowej, wonne, wyrastają bezpośrednio ze starszych, zdrewniałych pędów. Owoce są czerwone. Wawrzynek rośnie w umiarkowanie wilgotnych lasach liściastych, m.in. w kompleksie olszyn

nad Rakutówką. Uwaga! Roślina posiada bardzo silne właściwości trujące! Objęta jest całkowitą ochroną.

Kruszyna pospolita

/Frangula alnus/
Krzew z rodziny szakładowatych, o sliptycznych, całobrzegich liściach i czarnych, niejedalnych owocach. Rośnie w bardzo różnych zbiorowiskach leśnych - wilgotnych borach sosnowych i mieszanych, lasach grądowych, łęgach jesionowo-olszowych oraz olsach. Na terenie Parku jest gatunkiem częstym. Jako roślina lecznicza podlega częściowej ochronie.

Bluszcz pospolity

/Hedera helix/
Prący się krzew z rodziny araliowatych. Występuje w liściastych lasach grądowych, na terenie Parku rzadko; nie wspina się na drzewa i nie wykorzystuje pędów kwiatonośnych z liśćmi o odwróconym kształcie. Całkowitej ochronie podlega jako okaz sakaitający.

Wakroła zwyczajna

/Hydrocotyle vulgaris/
Należy do rodziny bladaszkowatych. Pokrojem odbiega jednak od większości przedstawicieli tej grupy. Jest rośliną bardzo niską o okrągłych, tarczowatych liściach i niepozornych kwiatach. Rośnie na obrzeżach jezior, na wilgotnych łąkach, pastwiskach, torfowiskach itp. Występuje głównie w północno-zachodniej Polsce; na Kujawach i Mazowszu - rzadko. W Gołdynie i Wrocławskim Parku Krajoznawczym jest częsta.

Pierwiosnka lekarska

/Primula officinalis/
Bylina z rodziny pierwiosnkowatych. Liście występujące w różyczce są spodem kutnerowate. Kwiaty mają koronę barwy żółtej i bardzo luźny kielich. Pierwiosnka kwitnie w okresie wiosny. Na terenie Parku rośnie rzadko, np. w dąbrowach okolic Łąka. Jest rośliną częściowo chronioną.

Pomocnik baldaszkowy

/Chimaphila umbellata/
Roślina zielonozielona z rodziny gruszykowatych, o skórzastych, piłkowanych liściach i różowych kwiatach, dochodząca do wysokości ok. 20 cm. Występuje w suchych borach sosnowych, nieśbyt często. Podlega całkowitej ochronie.

Bagno zwyczajne

/Ledum palustre/
Niski krzew z rodziny wrzosowatych o zimotrwałych, silnie pachnących liściach. Kwitnie w maju i czerwcu. Kwiaty są białe. Bagno - jak wskazuje nazwa - jest rośliną typową dla torfowisk. Na terenie Parku można spotkać je głównie na obrzeżach niewielkich, śródleśnych zatrzcin. Jest rośliną chronioną częściowo.

Mącznica lekarska

/Arctostaphylos uva-ursi/
Jest również przedstawicielem rodziny wrzosowatych. Wyglądem przypomina borówkę brusznicę. Tworzy jednak skupienia bardziej niskie i zwarte. Rośnie na suchych, piaszczystych skrajach

Konieczyna
rubinowata

Wawrzynek
wilczełyko

Kruszyna pospolita

Bluszcz pospolity

Wąkrota zwyczajna

Pierwiosnka
lekarska

Pomocnik
baldaszkowy

Bagno zwyczajne

Mącznica lekarska

Naparstnica
zwyczajna

Łuskiwnik różowy

Pływacz drobny

borów sosnowych. Na obszarze Parku Krajobrazowego jest bardzo rzadka. Objęta jest częściową ochroną.

Naparstnica zwyczajna

Digitalis grandiflora
Należy do rodziny trędownikowatych. Jest wysoką byliną o podługowatych, spodem orzęskonych liściach oraz żółtych, dzwoniczkowatych kwiatach. Rośnie w widnych dąbrowach i umiarkowanie suchych lasach grądowych /grabowe-lipowych/. Stwierdzona została w okolicach Łącka. Jest rośliną całkowicie chronioną.

Łuskiewnik różowy

Lathraea squamaria
Przedstawiciel rodziny trędownikowatych, bezzieleniowy pasożyt. Łodyga, łuskowate liście i kwiaty mają barwę różową. Roślina systemem korzeniowym sięga korzeni drzew, z których czerpie gotowe substancje odżywcze. Łuskiewnik można spotkać rzadko w liściastych lasach typu grądu.

Pływacz drobny

Utricularia minor
Wieloletnia roślina z rodziny pływaczowatych, rosnąca w podmokłych zagłębieniach na torfowiskach przejściowych. Kwiaty rzadko. Kwiaty mają białozłotą koronę o symetrii grzbiecistej. Na szczególną uwagę zasługuje zdolność odżywiania się rośliny drobnymi, planktonowymi organizmami zwierzęcymi, które wpływają do małych pecherzyków na liściach /"pułapki"/. Gatunek występuje rzadko na terenie Parku Krajobrazowego.

Pływacz średni

Utricularia intermedia
Występuje również rzadko i na analogicznych siedliskach. Różni się jednak od poprzedniego brakiem pecherzyków na seflonach, drobnych kątach liściowych. "Pułapki" na zwierzątka występują tu na wiotkich, słabo rozgałęzionych, bezbarwnych pędach. Oprócz wymienionych wyżej, rzadkich gatunków "mięsożernych" pływaczy często spotyka się w naszych wodach /jeziorach, dołkach potorfowych, rowach na torfowiskach/ znacznie większego pływacza zwyczajnego, o pecherzykach do 2 mm średnicy.

Centuria pospolita

Gentiana umbellata
Dwuletnia roślina z rodziny goryczkowatych, zwana również tysiącznikiem. Dochodzi do kilkunastu lub kilkadziesiątu centymetrów wysokości. Kwiaty mają koronę barwy różowej. Centuria rośnie zwykle na suchych łąkach lub leśnych polanach, na terenie Parku niezbyt często. Ze względu na lecznicze właściwości objęto ją częściową ochroną.

Goryczka gorzkawa

Gentiana amarella
Jest jedną z największych osobliwości flory naczyniowej Parku Krajobrazowego. Należy do rodziny goryczkowatych. Jest rośliną drobną, dochodzącą najwyżej do 30 cm wysokości, o jasnofioletowych kwiatach. Rośnie na umiarkowanie suchych łąkach trzęślicowych, tj. ekstensywnie zagospodarowanych i bardzo bogatych florystycznie, z udziałem trawy trzęślicy modrej. Na terenie Parku stwierdzono dotychczas jedno jej stanowisko w okolicy Goronia Nowego. Podlega całkowitej ochronie.

Marzanka wonna

Asperula odorata
Jest przedstawicielem rodziny marzanowatych. Kwitnie w maju, ma białe kwiaty. Liście podczas zasychania wydzielają charakterystyczny zapach kumaryny. Rośnie przeważnie w liściastych lasach grądowych, lokalnie dość rzadko. Należy do roślin częściowo chronionych.

Kalina koronowa

Viburnum opulus
Krzew z rodziny przewiertniowatych, o okazałych, białych kwiatach i czerwonych owocach. Rośnie w zaroślach oraz wilgotnych lasach liściastych /grądach, łąkach/. Na obszarze Parku Krajobrazowego jest częsta, rzadko jednak występuje w większej liczbie okazów. Objęta jest częściową ochroną.

Kocanki piaskowe

Helichrysum arenarium
Należy do rodziny złożonych. Drobne, pomarańczowożółte kwiaty zebrane są w kulistego kształtu kwiatostany /koszyzki/ o średnicy kilku milimetrów. Koszyzki z kolei tworzą na szczytach pędów baldachokształtne kwiatostany drugiego rzędu. Specyficznym tworem są suche, żółte listki okrywy koszyzki. Kocanki spotyka się w miejscach piaszczystych - skrajach borów, murawach, przydrożach. Są częściowo chronione.

Dziewięsił bezłodygowy

Carlina acaulis
Należy do rodziny złożonych, posiadających kwiatostany koszyzki. Pośrodku różyczki kulczastych liści wykształca się koszyzka złożona z wielu drobnych kwiatów, otoczona charakterystycznego kształtu sztywnymi listkami okrywy /przyminającej płatkami korony kwiatu/. Gatunek częsty jest na górskich łąkach, w niżowej części Polski występuje jednak rzadko. Jego siedliskiem są tutaj suche bory sosnowe lub ich skraje. W Parku Krajobrazowym jest rośliną bardzo rzadką. Podlega całkowitej ochronie.

Bagnica torfowa

Scheuchzeria palustris
Z rodziny bagnicowatych jest niepozorną rośliną torfowisk przejściowych, dochodzącą do wysokości kilkunastu centymetrów. Najłatwiej rozpoznaje ją po stosunkowo dużych owocach - torbach. Należy do roślin rzadkich w całym kraju. Odnaleziono ją jedynie nad jeziorem Sendeń.

Świbka morska

Triglochin maritimum
Również należy do ww. rodziny. Osiąga wysokość kilkadziesiąt centymetrów. W odróżnieniu od częstej świbki błotnej, posiada długi i bardzo zbity kwiatostan. Jest rośliną haloofilną, tj. rosnącą na siedliskach zasolonych. W Polsce występuje na słonych nadmorskich łąkach oraz gdzieś tam w głębi lądu, np. na Kujawach. Dotychczas odnaleziono jej jedno stanowisko na terenie Parku - nad Jeziorem Rakutowskim.

Jeziernica morska

Najas marina
Roślina z rodziny jeziernicowatych, rosnąca na dnie jezior. Posiada łodygi i liście na brzegach

Pzywacz średni

Centuria pospolita

Goryczka
gorzkawa

Marzanka wonna

Kalina koralowa

Kocanki płaskowe

Dziewięćsił
beżłodygowy

Bagnica torfowa

Świbka morska

Jezierza morska

Lilia złotogłów

Konwalia majowa

grubo ząbkowane, niemal koleczaste. Jest rzadkim gatunkiem na terenie kraju. W Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym występuje w niektórych jeziorach dość obficie.

Lilia złotogłów

Lilium martagon/
Przedstawiciel rodziny liliowatych, o wysokości do 1 m, liściach zebranych w okółki oraz dużych, żółtoczerwonych kwiatach. Rośnie w umiarkowanie suchych lasach liściastych. Na obszarze Parku spotyka się ją rzadko, przeważnie okazy pienne. Jest gatunkiem chronionym całkowicie.

Konwalia majowa

Convallaria majalis/
Należąca do tej samej rodziny - jest powszechnie znaną rośliną kwitnącą w okresie maja. Jej siedliskiem są umiarkowanie suche lasy - bory sosnowe, bory mieszane sosnowo-dębowe, świetliste dąbrowy i grądy. Na niektórych terenach Parku Krajobrazowego występuje licznie, np. koło Łącka. Podlega częściowej ochronie prawnej.

Kosaciec syberyjski

Iris sibirica/
Roślina z rodziny kosaćcowatych, o pięknych, niebieskofioletowych kwiatach i wąskich liściach. Nie rośnie w miejscach podmokłych, jak pospolity kosaciec żółty, lecz w umiarkowanie wilgotnych lasach sosnowo-dębowych. Znany jest z nielicznych stanowisk w rejonie Jeziora Wikaryjskiego. W Polsce występuje rzadko. Jest całkowicie chroniony.

Cibora żółta

Cyperus flavescens/
Jest niewielką rośliną z rodziny turzycowatych. Posiada kwiaty drobne, zebrane w charakterystyczne kwiatostany o barwie żółtawobrazowej. Jest rośliną roczną. Może pojawiać się gromadnie pod koniec lata na piaszczystych brzegach jezior. Cibora żółta jest rzadkim gatunkiem w Polsce, z terenu Parku znanym z kilku stanowisk.

Kłoc wiechowata

Gladium mariscus/
Należy do tej samej rodziny. Roślina o wysokości 1 - 2 m, brązowych kwiatostanach i bardzo ostrych na brzegach, sztywnych liściach. Rośnie w pasie szuwarów na brzegach jezior, często w sąsiedztwie grząskich torfowisk niskich. Jest gatunkiem częstym tylko w zachodniej Polsce. Obszar Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego wyróżnia się stosunkowo licznymi stanowiskami kłoci w centralnej części kraju. Nad jeziorami Rakutowskim i Jeziorce rosną obficie jej skupienia.

Turówka leśna

Hierochloë australis/
Należy do rodziny traw. Wiechę wykształca bardzo wcześnie, na przełomie kwietnia i maja. W okresie lata rozrastają się sine spodem liście odziomkowe, a wiecha usycha. Można jednak roślinę tę rozpoznać po charakterystycznym zapachu kumaryny. Podobnie jak pachnie tomka wonna - pospolita trawa łąk i lasów. Turówka leśna

na nie jest gatunkiem częstym ani w Polsce, ani na terenie Parku Krajobrazowego. Rośnie w dość suchych lasach liściastych. Objęta jest ochroną częściową.

Storczyk kukawka

Orchis militaris/
Przedstawiciel rodziny storczykowatych. Może dorastać do 40 cm wysokości. Kwiaty zebrane w dość krótkie kłosy, mają barwę purpurową i charakterystyczną dla storczyków, grubiejącą symetrię. Szerokie, eliptyczne liście nie posiadają płom, przy zasychaniu pachną kumaryną. Jest to rzadki w Polsce gatunek ciepłolubny, typowy dla muraw i suchych łąk. Rośnie na łąkach trzęślicowych w okolicach Gorenia Nowego. Podlega - jak wszystkie zresztą gatunki z rodziny storczykowatych - całkowitej ochronie.

Storczyk krwisty

Orchis incarnata/
Różni się od poprzedniego m.in. liśćmi lancetowatymi, wyrastającymi na całej długości łodygi oraz podzielonymi palczasto bulwami. Występuje częściej zarówno w kraju, jak i na terenie Parku Krajobrazowego. Rośnie na łąkach wilgotnych. Objęty ochroną.

Storczyk szerokolistny

Orchis latifolia/
Podobny jest do gatunku poprzedniego, lecz ma liście nieco szersze i ciemno nakrapiane. Rośnie na wilgotnych łąkach i torfowiskach niskich. Należy do częściej spotykanych storczyków na naszych terenach. Od kilku lat objęty jest całkowitą ochroną.

Storczyk Fuchsa

Orchis fuchsii/
Gatunek do niedawna mało znany i traktowany jako storczyk plamisty *Orchis maculata/* występuje także na terenie Parku. Posiada pełną łodygę /w odróżnieniu od ww. gatunków/, plamiste liście stopniowo ku górze malejące oraz pachnące, różowe kwiaty. Znalezione zostały na jednym tylko stanowisku w środkowej części Parku, w małej enklawie wilgotnego lasu grądowego. W Polsce rośnie rzadko. Jest również chroniony.

Kruszczyk szerokolistny

Epipactis latifolia/
Zalicza się także do rodziny storczykowatych. Ma zielonaworóżowe kwiaty i szerokie, jajowate liście. Można spotkać go w nieco wilgotnych lasach grądowych. Niektóre okazy mogą dochodzić do 80 cm wysokości. Również objęty jest ochroną całkowitą.

Kruszczyk rdzawoczerwony

Epipactis atropurpurea/
Jest rośliną siedlisk suchych, głównie piaszczystych skrajów borów sosnowych. Posiada kwiaty barwy czerwono-fioletowej i węższe, luźniej ustawione na łodydze liście. W Parku stwierdzono go na kilku stanowiskach. Jest gatunkiem całkowicie chronionym.

Kruszczyk błotny

Epipactis palustris/
Jak wskazuje nazwa - jest związany z torfowis-

Kosaciec
syberyjski

Cibora żółta

Kłoc wiechowata

Turówka leśna

Storożyk kukawka

Storożyk krwisty

Storożyk
szerokolistny

Storożyk Fuchsa

Kruszczyk
szerokolistny

Kruszczyk
rdzawoczerwony

Kruszczyk błotny

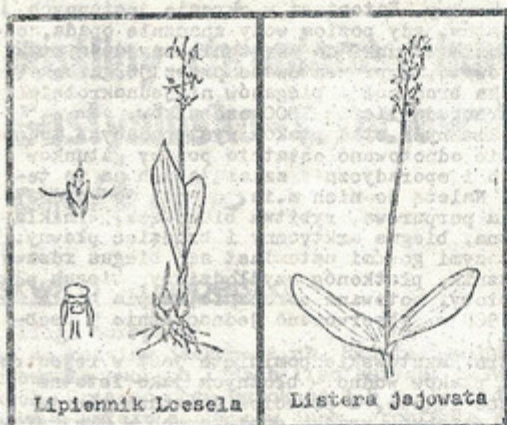
Buławnik czerwony

kami niskimi i mokrymi łąkami. Na kwiaty zielonaworóżowe, charakterystycznie zwisające w dół. Posiada wysokość około 50 cm. Występuje dość często zarówno w Kraju, jak i w Parku Krajobrazowym. Podlega ochronie.

Byławnik czerwony

Cephalanthera rubra
Jest rośliną o pięknych, fioletoworóżowych kwiatach. Rośnie w świetlistych dąbrowach w okolicach Łąka. Gatunek jest bardzo rzadki na Kujawach i Mazowszu. Objęty jest całkowitą ochroną, podobnie jak inne storczykowate.

Lipiennik Loesela

Listera jajowata

Lipiennik Loesela

Liparis loeselii
Jest niewielką roślinką z rodziny storczykowatych, bo ma tylko 2-3 liście lub kilkunastu centymetrową łodygę i kilka zielonawo-kwiaty. Rośnie na suchych, żwirowatych miejscach, zwykle wśród traw i sianokosów niskich łąk. Znany jest z terenu Kraju z kilku stanowisk, bardzo ubogich w okazy. Należy także do roślin całkowicie chronionych.

Listera jajowata

Listera ovata
Ma bardzo charakterystyczny pokrój. Między dwoma dużymi, jajowatymi liśćmi wyrasta pęd z wąskim kłosem, skupiającym drobne, zielonawe kwiaty. Roślinę można spotkać w wilgotnych lasach liściastych typu grądu lub łągu jesionowo-olszowego. Również jest rośliną chronioną.

Rzęsa garbata

Lemna gibba
Należy do rodziny rzęsowatych, swobodnie pływających po powierzchni wody, stanowiących osobliwość florystyczną Gołtyńskiego-Włocławskiego Parku Krajobrazowego. Średnica pędu ok. 3 mm, z charakterystycznym wyścięciem od spodu. Jest to roślina kwiatowa, w naszych

Rzęsa garbata

Wolffia bezkorzeniowa

jednak warunkach niemal nigdy nie zakwitająca. Jeszcze większą ciekawostką przyrodniczą jest obecność na terenie Parku najmniejszej na świecie rośliny kwiatowej, jaką jest

Wolffia bezkorzeniowa

Wolffia archiza o średnicy zredukowanego pędu ok. 1 mm. Obie rośliny można zaobserwować niegłęboko w małych, zwykle płytkich zbiornikach wodnych (np. dołach potorzewowych). Mimo osobliwego kształtu i wielkości nie należą one do roślin bardzo rzadkich; na niektórych terenach Kujaw są nawet dość częste. (KONIEC)

dr Tomasz ZAUŠKI

DOLINA WISŁY POD WŁOCŁAWKIEM - OSTOJĄ PTAKÓW WODNO-BŁOTNYCH

Dolina Wisły w okolicy Włocławka nie była nigdy uznawana w rejestrze miejsc o dużych walorach przyrodniczych. Na pierwszy rzut oka twierdzenie to wydaje się szkodliwe. Nie znajdujemy tu bowiem większych rozlewisk i dzikich, niezagospodarowanych terenów, które można jeszcze spotkać nad Narwią lub Wartą. Niemniej jednak, niejednym miłośnikom ptaków może tu spędzić czas na ciekawych obserwacjach. Do miejsc zasługujących na szczególną uwagę należą: Rezerwat ornitologiczny "Jezioro Rakutowskie" stanowiący wspaniałą enklawę dla ptaków wodno-błotnych oraz sztuczny zbiornik zaporowy na Wiśle, odgrywający ważną rolę dla ptaków przelotnych i zimujących.

ZBIORNIK WŁOCŁAWSKI

Należy do największych zbiorników zaporowych w Kraju. Rozciąga się na odcinku 46 km od

Płocka do stopnia wodnego we Włocławku. Prawy brzeg zbiornika stanowi wysoka skarpa - pasmo wzgórz morenowych opadających ku rzece stromą krawędzią; lewy natomiast jest płaski i częściowo umocniony wałem przeciwpowodziowym. Na zbiorniku panują nieco odmienne warunki niż na sąsiednich odcinkach Wisły i dlatego awifauna jego jest charakterystyczna dla ekosystemów jeziorowych (wielotysięczne stada łysek, czerniec, głowienek). Zbiornik włocławski odgrywa ogromną rolę przede wszystkim w okresie przelotów (zaobserwowano tu 98 gat. ptaków wodno-błotnych). Istotne znaczenie zbiornika wynika w dużej mierze z jego położenia na trasie wędrówek. Zbiornik jest wykorzystywany przez ptaki głównie jako miejsce odpoczynku. Rozległe lustro wody i stosunkowo niewielki ruch turystyczny w okresie przelotów zapewniają przebywającym tu ptakom bezpieczny odpoczynek.

Na jesieni stanowi jedno z ważniejszych miejsc koncentracji ptaków wodno - błotnych w naszym kraju. Dominuje tu niepodzielnie kryska (stada do 20 tys. osobników). Poza tym bardzo licznie (wielokrotnie powyżej 10 tys.) występują: czernich, głowienka, krzyżówka i mewy śmieszka. Natomiast w okresie łagodnych zim obserwuje się masowe pojawy gągoła (około 10 tys. osobników). Do ciekawszych gatunków obserwowanych w okresie przelotów należy zaliczyć: rybitwy (białoskrzydłą i białowąsą), perkozę rogatego, czaplę białą, berniklę kanadyjską i łabędzia małego. Ciekawostką jest, że oprócz awifauny szkodliwej licznie występują tu gatunki typowo morskie: nury (czarnoszyi, rdzawoszyi, lodowiec), wydrejt pasożytny, łodówki, uhle, markaczki i edredony (w liczbie 30 - 45 osobników). Można tu również obserwować przelot ptaków siewkatowych, wśród których do rzadszych w głębi łądu należą:

szlamik rdzawy, kamusznik ostrygojad, piaskowiec, kulik mniejszy i biegus rdzawy. Drapieżniki związane ze środowiskiem wodnym reprezentowane są przez kilka gatunków (ryboków, błotniaki). Najliczniej jednak obserwowany jest bielik, szczególnie w okresie zimowym (wima 1985 r. obserwowano 14 ptaków w okolicy stropia wodnego Włocławek). Awifauna łągowa zbiornika natomiast nie należy obecnie do najbogatszych (23 gatunki). Na stan liczbowy gniazdzących się tu ptaków ma wpływ wzmożony ruch turystyczny w okresie letnim (sporty wodne) oraz zbyt mała ilość miejsc łągowych - brak trzcinowisk, uregulowane brzozi. Kilka miejsc na zbiorniku daje jednak możliwość gniazdowania, szczególnie mewom i rybitwom. Populacja najliczniej występującej tu śmieszki wynosi około 2 000 par, mewy popołatowej powyżej 300, mewy srebrzystej 30, a rybitwy wysejnej około 250 par. Na szczególną uwagę zasługuje fakt stwierdzenia gniazdowania jednej pary mewy czarnogłowej (w 1988 i 1989 r.). Poza tym nad wodami zbiornika znalazły schronienie tak prochlorne ptaki jak: czapla siwa i kormoran. Kolonia czapli liczy ok. 160 gniazd, natomiast powstała w 1989 r. kolonia kormorana liczy dopiero 16 par. Jest to prawdopodobnie jedyne miejsce łągowe tego ptaka na Wiśle.

Przedstawione walory tego akwenu przemawiają za tym, aby zbiornik włocławski umieścić w rejestrze ostoi ptaków wodno - błotnych w Polsce, gdyż spełnia on całkowicie jego wymogi.

▶ JEZIORO RAKUTOWSKIE

Jezioro to leży w pradolinie Wisły, 25 km na południowy - wschód od Włocławka. Jego powierzchnia, wraz z przyległymi terenami bagiennymi wynosi ok. 414 ha, z tego na samo jezioro przypada 170 ha powierzchni. Status rezerwatu ornitologicznego uzyskało w 1982 roku. Dzięki dużym przestrzeniom zajmowanym przez zespoły bagienne i trzcinowiska, wiele gatunków ptaków znajduje tu dogodny miejsce do odpoczynku i gniazdowania. Na tym niewielkim stocunkowo obszarze skoncentrowało się aż 101 gatunków ptaków wodno - błotnych, z czego

50 to ptaki łągowe. Nie mają też rolę odgrywają okoliczne łąki jako miejsce żerowania. Wiosną, gdy wokół jeziora tworzą się liczne rozlewiska, zatrzymują się tu wielotysięczne stada gęsi, a corocznie obserwowane bataliony gromadzą się tu w stada liczące kilkaset osobników.

Atrakcyjne dla ptaków jest również same jezioro, ze względu na swe charakterystyczne wypływanie. Zarówno wiosną jak i jesienią odpoczywają tu tysiące wędrownych ptaków. W licznych, ustronnych miejscach znajdują schronienie wielkie stada krzyżówek, cyranek, cyraneczek i płaskonosów. Dość licznie, szczególnie wiosną, spotkać tu można rożeńce, świstuny i krakwy. Natomiast w okresie jesiennych przelotów, gdy poziom wody znacznie opada, odpowiednie warunki do żerowania znajdują ptaki siewkatowe, reprezentowane przez 30 gatunków. Skupska brodziec i biegasów niejednokrotnie przekraczają liczbę 1000 osobników. Obok licznych stad ptaków występujących tu corocznie odnotowano ostatnio pojawy gatunków rzadko i sporadycznie zalatujących na te tereny. Należą do nich m.in. czapla modronosa, czapla purpurowa, rybitwa białowąsa, bernikla obrożna, biegus arktyczny i brodziec pławny. Częstymi gośćmi natomiast są: biegus rdzawy, kamusznik, płatkonóg sztyrdzioby, biegus płaskodzioby, notowana corocznie czapla biała (w 1988 r. obserwowano jednocześnie 5 osobników).

Jezioro Rakutowskie pominięte jest w rejestrze ostoi ptaków wodno - błotnych jako istotne miejsce łągowe, a przecież gnieździ się tu wiele gatunków rzadko spotykanych w kraju, takich jak : krakwa, rożeńiec, wąsatka, wodniczka, szusznik i gęś gęgawa (około 30 par). Posa tym dogodne warunki do gniazdowania znalazły tu żurawie, baki i rzadkie w tej części kraju błotniaki popielate (3 pary). W bezpośrednim sąsiedztwie jeziora dość licznie gnieździą się rycyki, brodziec krwawodziobe, siweczeki rzeczne i obrożne. Mniej liczne natomiast są kuliki wielkie (3-4 pary). Na uwagę zasługuje również fakt, że w okolicach jeziora znalazła schronienie ginąca już w Europie kraska.

Okoliczne trzcinowiska wraz z dziką, niedostępną rzeką Rakutówką, są również ostoją bobrów (introdukowanego tu w 1981 r.) i gronostajów. W przyległych lasach (olsach) dość licznie występuje żoś, a ostatnio osiedliła się tu wydra.

W ostatnich latach daje się zaobserwować tendencję spadkową liczby gniazdzących tu ptaków. Ze smutkiem należy stwierdzić, że nie gnieździ się już podgorzalka i batalion. Przyczyny należy dopatrywać się w nieprzemyślanej działalności człowieka, mającej na celu osuszenie przyległych terenów - tj. odwodnienie łąk, pogłębienie rzeki Rakutówki.

Sławomir Studziński
Marek Zieliński

Wydawca: Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego we Włocławku.
Współpraca edytorska: Zarząd Wojewódzki PTTK we Włocławku.
Opracowanie merytoryczne: Edward STRUS.
Opracowanie redakcyjne i graficzne: Andrzej SZCZEPAŃSKI.
Druk: WDK Włocławek, Nakład 300 egz. Format A-4.